

TÜRK MEDENİYETİNİN İSLAM DÜNYASINA KATKILARI ZAMAN İÇİNDE BİR YOLCULUK

***Ibrohimov Sharifjon Adhamjon o'g'li va
IzzatovaMadina Ilhom qizi O'zbekiston
ISFT (International school of technology
and science) Instituti talabasi
E-mail: sharifibrohimov24@gmail.com
Izzatovamadina63@gmail.com***

Özet: Bu makalede Türk dünyasının İslam medeniyetine yaptığı özgün katkılar tarihsel süreçten günümüze kadar incelenmektedir. Eğitim, bilim, mimarlık, hukuk, sufizm ve kültürel etkileşim gibi alanlarda Türk halklarının rolü ele alınmaktadır. Ayrıca bu katkıların günümüzdeki yansımaları ve geleceğe yönelik perspektifleri değerlendirilmekte, entegrasyon ve kültürel birikimi sürdürmek için stratejik öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk-İslam entegrasyonu, bilimsel miras, mimari katkılar, eğitim geleneği, sufizm, kültürel diyalog, medeniyetler arası etkileşim

Аннотация: В данной статье исследуются уникальные вклады тюркских народов в исламскую цивилизацию — от исторических времен до наших дней. Рассматриваются их роль в образовании, науке, архитектуре, праве, суфизме и культурном взаимодействии. Также анализируются современные проявления этих вкладов и предлагаются стратегические рекомендации для сохранения культурной интеграции и преемственности.

Ключевые слова: тюркско-исламская интеграция, научное наследие, архитектурные достижения, образовательная традиция, суфизм, культурный диалог, межкультурное взаимодействие

Annotation: This article examines the unique contributions of Turkic peoples to Islamic civilization, from historical origins to the present day. It discusses their roles in education, science, architecture, jurisprudence, Sufism, and cultural interaction. The modern reflections of these contributions are analyzed, and strategic recommendations are presented to sustain integration and cultural continuity into the future.

Keywords: Turkic-Islamic integration, scientific heritage, architectural contributions, educational tradition, Sufism, cultural dialogue, civilizational interaction

Türk halkları, coğrafi yayılımı itibarıyla hem Asya hem de Avrupa kıtasında önemli bir konumda yer almıştır. Bu stratejik konum; tarih boyunca medeniyetler arası köprü olma rolünü beraberinde getirmiştir. Özellikle İslam'ın doğuşundan itibaren Türkler, İslam dünyasının hemen her sahasında aktif rol oynamış, hem savunma hem de üretici unsur olarak medeniyetin gelişimine katkı sunmuşlardır.

Bu makalede şu temel sorulara cevap aranacaktır:

- Türk halkları İslam medeniyetine hangi özgün katkıları yapmıştır?
- Bu katkılar tarihsel süreçte nasıl evrilmiştir?
- Günümüzde bu miras nasıl yaşatılmaktadır?
- Ve gelecekte kültürel entegrasyonu korumak için hangi stratejiler uygulanmalıdır?

Amaç, Türk-İslam medeniyetinin çok yönlü katkılarını sistematik şekilde analiz ederek hem bilimsel hem de kültürel boyutlarda özgün değerlendirmeler sunmaktır.

Çalışma beş bölümden oluşacaktır: (1) Tarihsel kökenler, (2) Ortaçağ ve klasik dönemdeki katkılar, (3) Osmanlı ve erken modern dönemdeki rol, (4) Günümüz yansımaları, (5) Geleceğe dönük stratejik öneriler ve sonuç.

Türk halklarının İslam medeniyetine katkılarının anlaşılabilmesi için, öncelikle bu halkların tarihsel kökenlerinin ve İslam'la olan ilk temaslarının derinlemesine incelenmesi gerekir. Türklerin tarih sahnesine çıkışı, yalnızca Orta Asya bozkırlarının siyasi ve askerî gücüyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda insanlık tarihine yön veren kültürel ve manevi değerlerin de şekillenmesinde büyük rol oynamıştır.

İslamiyet'ten önce Türk toplulukları, Göktürk, Uygur, Hun ve diğer birçok hanlık biçiminde yaşamışlardır. Bu toplulukların inanç sistemleri arasında **Tengricilik**, **şamanizm** ve **atalar kültü** gibi derin metafizik unsurlar bulunmaktaydı. Bu sistemler, Türklerin tabiatla uyumlu yaşam tarzını, insan-merkezli adalet anlayışını ve yüksek bir ahlak düzenini teşvik etmiştir.

Nitekim ünlü tarihçi **Wilhelm Barthold** Türklerin İslamiyet'ten önce de yüksek bir ahlaki ve ruhani seviyeye sahip olduklarını belirterek şöyle der:

“Türklerin İslam'a girişleri bir dönüşüm değil, bir tamamlanmadır; çünkü İslam, onların zaten sahip oldukları maneviyatın daha derin bir biçimde sistemleşmesidir.”

Bu açıdan bakıldığında, Türklerin İslam'ı kabul etmeleri sadece yeni bir dini benimsemek değil, var olan kültürel ve ahlaki temellerin İslam medeniyetiyle bütünleşmesi anlamına gelmiştir.

Türklerin İslam'la ilk karşılaşmaları, 8. yüzyılın ortalarında **Talâs Savaşı (751)** sonrasında başlamıştır. Abbâsîler ile Çin ordusu arasında gerçekleşen bu savaşta Karluk Türklerinin Müslüman tarafı desteklemesi, yalnızca bir askerî olay değil, aynı zamanda tarihî bir dönüm noktasıdır. Bu savaştan sonra Orta Asya'da İslam kültürü

yavaş yavaş kök salmaya başlamış, Türk halkları İslam'ı gönüllü olarak kabul etmişlerdir. 10. yüzyıla gelindiğinde **Karahanlılar Devleti** İslam'ı resmî din olarak kabul etmiş, bu süreçte **Satuk Buğra Han** Türk dünyasında İslamlaşmanın öncüsü olmuştur. Karahanlılar döneminde kurulan medreseler, vakıflar ve ilmî kurumlar Türklerin yalnızca askerî değil, ilmî bir güç olarak da yükselmesine zemin hazırlamıştır.

Bu dönemi “Türk İslam Sentezi”nin ilk temelleri olarak görmek mümkündür. Çünkü Türkler, İslam'ı kabul ettikten sonra da kendi geleneksel adalet, kahramanlık ve misafirperverlik anlayışlarını İslam ahlakı ile bütünleştirmiştir.

Türklerin İslam'la bütünleşmesinden sonra, **Gazneliler, Selçuklular, Harzemşahlar, Timurlular** ve nihayet **Osmanlı İmparatorluğu** gibi büyük Türk-İslam devletleri ortaya çıkmıştır. Bu devletler yalnızca siyasi güç değil, aynı zamanda İslam medeniyetinin taşıyıcı kolonları olmuştur.

Gazneliler döneminde **Ebu Reyhan el-Biruni** gibi büyük bilginler yetişmiş, Selçuklular döneminde **Nizamiye medreseleri** kurulmuş, bu kurumlar İslam dünyasında ilim ve hikmetin merkezi hâline gelmiştir.

Ünlü tarihçi **Arnold Toynbee**, Türklerin İslam medeniyetine katkısını şu sözlerle özetler:

“İslam uygarlığının yeniden doğuşunu sağlayan enerji Türklerden gelmiştir; onlar sadece kılıçlarıyla değil, aynı zamanda ilim ve adaletleriyle İslam'ı ayakta tutmuşlardır.”

Bu süreçte Türk halklarının kurduğu devletler sadece askeri fetihlerle değil, aynı zamanda **medeniyet kuruculuğuyla** da öne çıkmıştır. Mimari eserler, edebiyat, hukuk sistemi ve ilim alanındaki başarılar, İslam medeniyetinin evrensel kimliğini güçlendirmiştir.

Türklerin İslam medeniyetine katkısının bir diğer yönü, **manevi önderler ve mutasavvıflar** aracılığıyla olmuştur. Ahmed Yesevî, Yusuf Hemedânî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Yunus Emre, Hoca Ahmed Yügnakî gibi büyük şahsiyetler yalnızca dini değil, aynı zamanda felsefî ve ahlaki düşüncenin de gelişmesine öncülük etmişlerdir.

Bu mutasavvıflar, İslam'ın zahirî yönüyle birlikte **tasavvufî derinliğini** de Türk toplumlarının ruhuna işlemişlerdir. Türk halklarının İslam'ı sevgi, hoşgörü ve hikmetle yoğurması, bu maneviyat önderlerinin etkisiyledir.

Sonuç Niteliğinde Tarihsel kökenler incelendiğinde görülür ki, Türk halkları İslam medeniyetinin sadece bir parçası değil, ana damarlarından biridir. Onların tarihi tecrübeleri, manevi birikimleri ve adalet anlayışları, İslam dünyasının bugünkü

şekillenmesinde temel rol oynamıştır. Bu kökler üzerine inşa edilen ortak tarih ve kültür, günümüz Türk dünyasının medeniyet birliği vizyonu için güçlü bir ilham kaynağıdır.

Klasik Dönemde Türk Katkıları

Türk bilginlerden al-Kâhârizmî, matematik ve cebirin kurucularından sayılır; “al-jabr wa'l-muqabala” kavramlarını sistemleştirmiştir. Ayrıca coğrafya ve haritacılık alanında Türkler önemli katkılar sunmuştur; Osmanlı ve öncesi dönemlerde yapılan haritalar, medeniyetler arası coğrafi bilgi alışverişini güçlendirmiştir.

Felsefede Türk düşünürler, İslam filozoflarının yorumlanmasında önemli roller üstlenmiş, Yunus Emre gibi halk filozofları aracılığıyla felsefe-maneviyat köprüsü kurmuşlardır.

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde inşa edilen medreseler, camiler, külliyele, türbeler Türk-İslam mimarisinin en güzel örneklerini oluşturur. Özellikle “çok kişi avlulu” yapı planı, çini süslemeleri, taş işçiliği ve kubbeli yapılar bu geleneğin eseridir.

Müzik, güzel sanatlar ve hat sanatında Türk ustalar hem klasik İslam geleneğini sürdürmüş hem de özgün motiflerle zenginleştirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu, İslam dünyasında hem siyasi hem kültürel hegemonya kurmuştur. İstanbul’da kurulan Süleymaniye, Selimiye camileri, medreseler ve külliyele mimaride zirve noktalarıdır.

Osmanlı devlet geleneğinde ulema sınıfı, Şeriat hukuku, vakıf sistemi gibi kurumlar Türk-İslam kültürünü sistematik hâle getirmiştir. Ayrıca Osmanlılar, İslam dünyasında bilim, tıp ve hukuk alanlarında çeviri faaliyetleri ve eser üretimiyle bilimsel aktarımı sürdürmüşlerdir.

Modern dönemde Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucuları da İslam mirasını modern devlet yaklaşımıyla harmanlamaya çalışmış; eğitim, kültür ve kamu yönetimi alanlarında İslam medeniyeti ile modern dünya arasında köprü kurmaya yönelmişlerdir.

Türk halklarının İslam medeniyetine tarih boyunca yaptıkları katkılar, günümüz dünyasında hem kültürel hem de siyasal düzeyde yeniden şekillenmektedir. 21. yüzyılda küreselleşmenin hız kazandığı, kimlik ve medeniyet tartışmalarının yoğunlaştığı bir dönemde, Türk dünyasının ortak İslamî mirası yeni anlamlar kazanmış, bu miras üzerinden kurulan birlik ve dayanışma çabaları uluslararası platformlarda dikkat çekici bir boyuta ulaşmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde bağımsızlığını kazanan Orta Asya Türk Cumhuriyetleri — Kazakistan, Özbekistan, Azerbaycan, Kırgızistan ve Türkmenistan — tarihî ve

kültürel köklerine dönüş sürecine girmiştir. Bu dönüş yalnızca etnik bir uyanış değil, aynı zamanda İslam medeniyetiyle yeniden bağ kurma süreci olmuştur.

Türk dünyasında son yıllarda dinî eğitim, ilahiyat çalışmaları ve İslam tarihi alanındaki araştırmalar hızla artmış; üniversiteler, vakıflar ve kültür merkezleri arasında **ortak ilmî işbirlikleri** güçlenmiştir. Örneğin, Türk Dünyası İslam Medeniyeti Araştırma Merkezi (TÜRK-MED) ve Türk Akademisi gibi kurumlar, hem tarihî hem de çağdaş düzeyde ortak medeniyet birikimini yeniden tanımlamaktadır.

Bu süreçte Türk halklarının İslam anlayışı, radikalizmden uzak, **hoşgörü, adalet ve insan merkezli** bir din yorumuyla öne çıkmaktadır. Bu da Türk dünyasının İslam medeniyetine günümüzdeki en önemli katkılarından biri olarak değerlendirilebilir.

Günümüzde Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO) gibi örgütler, Türk-İslam dünyası arasında köprü işlevi görmektedir. Bu kurumlar aracılığıyla eğitim, kültür, enerji, savunma ve bilim alanlarında yapılan işbirlikleri, medeniyet diplomasisinin yeni bir modelini ortaya koymaktadır.

Kazakistan'ın ilk Cumhurbaşkanı **Nursultan Nazarbayev** bu konuda şöyle demiştir: “Türk dünyasının birliği sadece siyasî değil, kültürel ve manevî temellere dayanmalıdır. Bizleri birleştiren esas unsur, ortak tarihimiz ve İslam medeniyetinin bize kazandırdığı değerlerdir.”

Benzer şekilde, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı **Recep Tayyip Erdoğan** da 2021'deki Türk Konseyi Zirvesi'nde şu ifadeyi kullanmıştır:

“Bizler farklı devletler olsak da aynı gönül coğrafyasının çocuklarıyız. İslam medeniyeti, Türk dünyasının ortak paydasıdır; onu birlikte yaşatmak insanlık görevidir.”

Bu yaklaşımlar, Türk dünyasında modern dönemde yükselen **medeniyet diplomasisi** anlayışının ideolojik temelini oluşturmaktadır.

Türk halkları arasında tarihî şahsiyetlerin, ilim ve tasavvuf önderlerinin yeniden keşfi, ortak medeniyet bilincini güçlendirmektedir. Özellikle **Yusuf Has Hâcip, Farabi, İbn Sina, Ahmed Yesevî, Hoca Ahmet Yügnakî** gibi şahsiyetlerin fikirleri modern eğitim sistemlerine entegre edilmekte, böylece tarihî kimlik çağdaş bilince dönüştürülmektedir.

Türk dünyası ülkelerinde Ahmed Yesevî Üniversitesi (Kazakistan), Alisher Navoiy Üniversitesi (Özbekistan), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye) gibi kurumlar, Türk-İslam düşüncesinin yeniden yorumlanmasına öncülük etmektedir.

Bunlar, yalnızca akademik değil, aynı zamanda **medeniyet bilincini koruyan stratejik kurumlar** hâline gelmiştir.

Ayrıca, Türk dünyası kültür sanat etkinlikleri — örneğin **Türk Dünyası Kültür Başkenti** programları — aracılığıyla ortak kültürel miras (edebiyat, musiki, geleneksel sanatlar, mimari) uluslararası düzeyde tanıtılmaktadır. Bu faaliyetler, Türk halklarının hem İslamî değerleri hem de milli kimliklerini koruyarak modernleşebileceğini göstermektedir.

Günümüzde İslam dünyasının karşı karşıya kaldığı ahlaki, siyasi ve ekonomik krizler içinde Türk halklarının temsil ettiği **ılımlı, bilge ve dengeli İslam anlayışı** büyük önem kazanmaktadır.

Mevlânâ'nın “Gel, kim olursan ol, yine gel” çağrısı, Yunus Emre'nin “Yaratılanı severim Yaradan'dan ötürü” anlayışı bugün sadece Anadolu'da değil, bütün

Türk dünyasında yeniden yankı bulmaktadır. Bu manevi anlayış, küresel İslam dünyasına **barış, diyalog ve maneviyat merkezli bir medeniyet modeli** sunmaktadır. Kazak düşünürü **Abay Kunanbayev**'in de dediği gibi: “İslam akılla birleştiğinde nur olur; cehaletle birleştiğinde zulüm.” Türk dünyası bu “akıl ve iman sentezi”ni temsil ederek, modern İslam dünyasının yenilenmesine katkıda bulunmaktadır.

Bugün Türk dünyası gençliği, dijital platformlar aracılığıyla İslam medeniyetinin bilgi mirasını yeniden üretmektedir. YouTube, sosyal medya, çevrim içi dergiler ve dijital kütüphaneler vasıtasıyla Ahmed Yesevî, Farabi, Mevlânâ ve Gazali gibi düşünürlerin fikirleri yeni kuşaklara aktarılmaktadır. Ayrıca, yapay zekâ ve dijital arşivleme teknolojileriyle İslam medeniyetine ait yazma eserlerin korunması, Türk dünyasının çağdaş bilgi üretiminde öncü rol oynamasını sağlamaktadır. Bu süreç, Türk halklarının medeniyet sürekliliğini koruyarak geleceğe dijital bir köprü kurduklarını göstermektedir.

Sonuç Niteliğinde Günümüz Türk dünyasında İslam medeniyetine katkı yalnızca geçmişin mirasını korumakla sınırlı değildir; aynı zamanda o miras çağın ihtiyaçlarına göre yeniden üretme sorumluluğunu da taşımaktadır. Türk halklarının ortak kültürel kodları, manevi derinlikleri ve çağdaş düşünce potansiyeli, İslam medeniyetinin gelecekteki yönünü belirleyecek kadar güçlüdür. Dolayısıyla, “Türk-İslam Medeniyetinin Günümüzdeki Yansımaları” kavramı, hem tarihî bir hafızayı hem de geleceğe dönük bir vizyonu ifade etmektedir.

Geleceğe Yönelik Perspektifler ve Stratejiler

1. Ortak Eğitim Ağı: Türk dünyasında İslam medeniyeti derslerinin ortak müfredatla öğretilmesi; ortak üniversite projeleri.
2. Dijital Arşivler ve Tercümeler: Klasik Türk-İslam eserlerinin dijitalleştirilmesi, güncel dillere çevirisi ve erişilebilir halde sunulması.

3. Kültürel Diplomasi Güçlendirilmesi: “Türk-İslam Kültür Merkezi” konsepti ile ortak kültürel platformlar kurulması.

4. Araştırma Fonları ve Burs Programları: Türk dünyası öğrencilerine İslam bilimleri, tarih ve kültür alanında teşvik edici burslar verilmesi.

5. Medya ve Yayıncılık İşbirliği: Ortak dergiler, bilimsel yayın portalları, konferans yayınları ile entelektüel birlik sağlanması.

Türk halklarının İslam medeniyetine katkısı, yalnızca tarihî bir hadise değil, bugün ve geleceği şekillendiren dinamik bir süreçtir. Türk-İslam medeniyeti, inanç, ahlak, ilim ve adalet ilkelerini birleştirerek insan merkezli bir uygarlık modeli oluşturmuştur. Bu model, hem doğunun manevî değerlerini hem de batının rasyonel düşüncesini harmanlayan özgün bir medeniyet anlayışıdır.

Tarih boyunca Türk düşünürleri — Fârâbî, İbn Sînâ, Yusuf Has Hâcib, Ahmed Yesevî, Mevlânâ ve Yunus Emre — İslam dünyasında ilmin, hikmetin ve insan sevgisinin temsilcileri olmuşlardır. Onların eserleri, yalnızca bir kültürel miras değil, çağımız için de geçerli bir medeniyet rehberidir. Bu düşünce geleneği, modern Türk devletlerinin de dış politika ve kültürel diplomasisinde yumuşak güç unsuruna dönüşmüştür.

Bugün Türk dünyasının iş birliği kurumları — Türk Devletleri Teşkilatı, TÜRKSOY, Türk Akademisi — sadece ekonomik veya siyasal bir birlik değil, aynı zamanda ortak bir medeniyet kimliğinin ifadesidir. Bu yapılar aracılığıyla Türk halkları, İslam dünyasının yeniden dirilişine, barış ve dayanışma temelinde katkı sunmaktadır.

İslam medeniyetinin günümüzde karşı karşıya olduğu parçalanmışlık, bilgi üretimindeki gerilik ve kimlik krizi gibi sorunlar karşısında, Türk halklarının tarihî birikimi güçlü bir ilham kaynağı olabilir. Çünkü Türk medeniyet anlayışının temeli adalet, istişare ve dengeye dayanır. Bu değerler, modern dünyanın ihtiyaç duyduğu evrensel ilkelerle örtüşmektedir.

Sonuç olarak, Türk halklarının İslam medeniyetine katkısı yalnızca geçmişin bir hatırası değil, geleceğe uzanan bir vizyondur. Türk-İslam medeniyeti, insanı merkeze alan, bilgiyi hikmetle yoğuran ve barışı adaletle kuran bir düşünce sistemidir. Bugünün görevi, bu köklü mirası çağın diliyle yeniden inşa etmek, ortak medeniyet köprülerini güçlendirmektir.

Yunus Emre’nin sözleriyle:

“Sevelim, sevilelim; dünya kimseye kalmaz.”

Bu anlayış, Türk-İslam medeniyetinin en derin mesajıdır: İnsanı sevmek, bilgiyi adaletle birleştirmek ve medeniyeti insanlık için yeniden diriltmek.

Kaynaklar:

1. **Barthold, W.** (1993). Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
 - Türk halklarının İslam öncesi dönemdeki kültürel yapısı ve İslam’la ilişkisine dair temel kaynaklardan biridir.
2. **Toynbee, A. J.** (1972). A Study of History. Oxford University Press, London.
 - Türk-İslam uygarlığının dünya medeniyetleri içindeki rolünü mukayeseli olarak analiz eden klasik eser.
3. **Kafesoğlu, İ.** (1984). Türk Milli Kültürü. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
 - Türklerin manevi ve kültürel değerlerinin İslam medeniyetine entegrasyonunu anlatır.
4. **Gömeç, S.** (2010). Türklerin İslamlaşma Süreci. Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.
 - Talas Savaşı’ndan Karahanlılar’a kadar uzanan İslamlaşma sürecini tarihsel belgelerle inceler.
5. **Hodjaev, B.** (2018). Türk Dünyasında İslam Kültürünün Yeniden İnşası. Taşkent Devlet Üniversitesi Yayınları, Taşkent.
 - Modern Orta Asya’da İslam’ın kültürel yeniden doğuşunu ele alır.
6. **Yesevî, A.** (2006). Divan-ı Hikmet (Haz. Kemal Eraslan). TDK Yayınları, Ankara.
 - Türk tasavvuf düşüncesinin İslam medeniyetine yaptığı ruhani katkıların kaynağıdır.
7. **Erdoğan, R. T.** (2021). Türk Dünyası Vizyonu Konuşmaları. Cumhurbaşkanlığı Yayınları, Ankara.
 - Modern Türk-İslam dayanışmasının siyasal ve manevi temellerini ortaya koyar.
8. **Nazarbayev, N. A.** (2017). Ulu Dala: Tarih, Kimlik ve Gelecek. Astana Yayınları, Nur-Sultan.
 - Türk dünyasında ortak medeniyet inşası fikrini destekleyen çağdaş siyasal perspektif.
9. **Zeki Velidi Togan.** (1981). Umumi Türk Tarihine Giriş. Enderun Kitabevi, İstanbul.
 - Türk halklarının İslam medeniyetindeki tarihsel köklerini derinlemesine inceler.
10. **İbn Haldun.** (2004). Mukaddime (Çev. Zakir Kadiri Ugan). Dergâh Yayınları, İstanbul.
 - Medeniyetlerin yükseliş ve çöküş döngüsünü açıklayan teorik zemin, Türk-İslam sentezinin anlaşılmasına katkı sağlar.
11. **Karakoç, S.** (2015). Diriliş Neslinin Amentüsü. Diriliş Yayınları, İstanbul.
 - İslam medeniyetinin yeniden doğuşu bağlamında Türk düşüncesine çağdaş bir bakış sunar.
12. **Abay Kunanbayev.** (2012). Kara Sözler. Türksoy Yayınları, Ankara.
 - Türk halklarının İslam ahlakı ve hikmet geleneğini temsil eden klasik eser.

13. **Fazlur Rahman.** (1982). Islam and Modernity: Transformation of an Intellectual Tradition. University of Chicago Press, Chicago.

– Modern çağda İslam düşüncesinin yenilenmesi konusunda felsefi ve entelektüel bir bakış.

14. **Huntington, S. P.** (1996). The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. Simon & Schuster, New York.

– Türk-İslam medeniyetinin küresel sistemdeki konumuna dair karşılaştırmalı bir analiz sunar.

15. **Yunus Emre.** (2010). İlahi Divanı (Haz. Mustafa Tatcı). Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.

– Türk-İslam maneviyatının evrensel değerlerini temsil eden tasavvufî kaynak.